

تحول شرط بازبینی قیمت در قراردادهای خرید و فروش ال ان جی آسیا

عبدالرضا شجاعی

دانشجوی دکتری حقوق نفت و گاز دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی

حسین سیمایی صراف*

دانشیار گروه حقوق اسلامی دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی

سید مصطفی زین الدین

دکتری حقوق بین الملل دانشگاه ناتینگهام انگلستان

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۷/۷ - تاریخ تصویب: ۱۳۹۹/۱۱/۵)

چکیده

قراردادهای خرید و فروش ال ان جی در حوزه آسیا تحت تأثیر تغییرات ساختاری در بازارهای ال ان جی آسیا، از جمله حرکت تدریجی به سوی آزادسازی بازار، تشکیل قطب‌های معاملات گاز و ظهور بازیگران جدید در حال تغییر هستند. انتظار می‌رود شرط بازبینی قیمت به عنوان یکی از کلیدی‌ترین شروط این قراردادها نیز از این تغییرات تأثیر بپذیرد. از این رو، نحوه و مسیر تحول این شرط در قراردادهای ال ان جی در آسیا می‌تواند محل پرسش باشد. این پژوهش در پی آن است تا با نگاه به پیشینه شرط بازبینی قیمت در قراردادهای ال ان جی آسیا، نمونه این شروط و ساختار و شرایط آن و همچنین تفاوت‌های این شرط در قراردادهای آسیایی و اروپایی ال ان جی، به بررسی نحوه و روند تحول این شرط در قراردادهای آسیایی و در پرتو تغییرات بازار ال ان جی آسیا بپردازد. با افزایش موارد درخواست بازبینی قیمت و اختلافات مربوط به قیمت‌گذاری ال ان جی در آسیا، می‌توان انتظار داشت شروط بازبینی قیمت در این قراردادها، دقیق‌تر، با بیان جزئیات بیشتر و در عین حال انعطاف‌پذیرتر و اختصاصی‌تر گردند.

واژگان کلیدی

آزادسازی بازار، انعطاف‌پذیری، تعدیل قیمت، تغییرات ساختاری، قرارداد خرید و فروش.

مقدمه

امروزه کمتر پروژه‌ای از پروژه‌های ال‌ان‌جی است که پیش از انعقاد یک یا چند قرارداد بلندمدت خریدوفروش ال‌ان‌جی (SPA)^۱ بتواند به مرحله تصمیم نهایی سرمایه‌گذاری (FID)^۲ برسد (Steuer, 2019: 4). این امر نشانه اهمیت قرارداد خریدوفروش ال‌ان‌جی در تحقق پروژه‌های ال‌ان‌جی است. از این رو، تحولات این قراردادها ممکن است اجرای پروژه‌های ال‌ان‌جی را تحت تأثیر قرار دهد. اجرای پروژه‌های ال‌ان‌جی در ایران به عنوان دومین^۳ دارنده ذخایر گاز طبیعی جهان نیز طی بیش از دو دهه گذشته مورد توجه جدی بوده است. به همین دلیل آگاهی از تحولات و تغییرات این قراردادها به منظور اجرای مؤثر این پروژه‌ها در کشورمان امری ضروری به نظر می‌رسد.

از سوی دیگر، آزادسازی بازار گاز طبیعی که بیش از چند دهه از تحقق آن در اتحادیه اروپا می‌گذرد، در منطقه آسیا نیز در حال انجام است. بازار ال‌ان‌جی در منطقه آسیا طی سال‌های اخیر شاهد تحولات گسترده‌ای بوده است. آزادسازی بازار، تشکیل قطب‌های معاملات گاز^۴، ظهور بازیگران جدید، افزایش عرضه و کاهش تقاضا به دلیل رکود اقتصادی برخی از کشورهای عمده واردکننده گاز طبیعی مانند چین، از جمله عواملی هستند که زمینه‌ساز تحول تدریجی قراردادهای خریدوفروش ال‌ان‌جی در این منطقه شده‌اند. در واقع، تحولات بازار خاستگاه تغییرات مهمی در پروژه‌ها و تجارت ال‌ان‌جی^۵ و به تبع بر قراردادهای خریدوفروش ال‌ان‌جی به عنوان قلب این پروژه‌ها شده است (Finizio & others, 2020: 38).

تحولات بازار ال‌ان‌جی آسیا در سال‌های گذشته که به برخی از آنها اشاره شد، این پرسش را مطرح می‌سازد که چنین تحولاتی، چه آثاری بر شرط بازبینی قیمت قرارداد خریدوفروش ال‌ان‌جی در آسیا خواهد داشت. بازبینی قیمت و اختلافات مربوط به قیمت‌گذاری در بازار ال‌ان‌جی آسیا موضوعی است که (به دلایلی از جمله وجود انحصار) پیش از این توجه چندانی را از سوی صاحب‌نظران و فعالان این حوزه به خود جلب نکرده بود. اما هم‌زمان با توسعه و آزادسازی بازار ال‌ان‌جی در آسیا و افزایش احتمال بروز اختلاف میان خریداران و فروشندگان درباره قیمت قراردادهای ال‌ان‌جی، این پدیده که در بازار اروپا به لطف رقابتی شدن بازار گاز

1. LNG Sale and Purchase Agreement (LNG SPA or SPA)

2. Final Investment Decision (FID)

3. BP Statistical Review of World Energy 2020 | 69th edition: 32.

4. Gas Hubs

5. Quarterly Gas Review: The impact of COVID-19 on global gas markets, May 2020: 20.

۶. یکی از نویسندگان برجسته در حوزه حقوق و قراردادهای نفت و گاز صراحتاً بیان می‌دارد که: «(اگرچه) تحقق یک پروژه ال‌ان‌جی... نیازمند قراردادهای متعددی است (اما) در قلب این پروژه اقتصادی یک قرارداد بلندمدت خریدوفروش ال‌ان‌جی (SPA) میان یک فروشنده و یک خریدار ال‌ان‌جی قرار گرفته است...» (Roberts, 2017: 2-10).

این قاره در پرتو مقررات جدید اتحادیه اروپا پدیده‌ای آشناست، رفته‌رفته در آسیا نیز در حال مطرح شدن است. این امر بر اهمیت شرط بازبینی قیمت و نحوه تنظیم آن در قراردادهای آسیایی ال‌ان‌جی افزوده است. با توجه به مطالب پیش‌گفته، هدف پژوهش حاضر بررسی شرط بازبینی قیمت در قراردادهای آسیایی خریدوفروش ال‌ان‌جی و تحولات آن است.

ازجمله کارهای انجام‌شده و مرتبط با پژوهش پیش‌رو، می‌توان به رساله دکتری «نظام حقوقی حاکم بر قرارداد خریدوفروش ال‌ان‌جی با تأکید بر جایگاه آن در زنجیره قراردادی ال‌ان‌جی» خانم کیمیا دانایی اشاره کرد که کلیات شروط قراردادی قراردادهای خریدوفروش ال‌ان‌جی را مورد بحث قرار داده است. دکتر نوری یوشانلوئی نیز در مقاله «شرط بازنگری قیمت در قراردادهای گازی "دریافت یا پرداخت" و حل‌وفصل اختلافات ناشی از آن»، به بررسی شرط بازنگری قیمت گاز طبیعی به طور کلی و با تمرکز بر روش‌های قیمت‌گذاری گاز در قراردادهای «دریافت یا پرداخت» و شیوه‌های مختلف حل‌وفصل اختلافات ناشی از آن پرداخته است. در حوزه منابع خارجی نیز پژوهش‌های سودمند و درعین‌حال پراکنده‌ای در زمینه تحولات قراردادها و پروژه‌های ال‌ان‌جی انجام شده که در فهرست منابع این نوشتار، به پاره‌ای از آن‌ها اشاره شده است.

بنابراین در این پژوهش، پس از معرفی اجمالی شرط بازبینی قیمت و پیشینه این شرط در قراردادهای خریدوفروش ال‌ان‌جی در آسیا و همچنین بیان نمونه‌ای از این شروط که در یکی از قراردادهای اخیر درج شده است، کوشیده‌ایم تا ساختار این شروط با تمرکز بر ویژگی‌های آن‌ها در قراردادهای آسیایی و تأثیرات و تحولاتی که از تغییرات در بازارهای منطقه‌ای و جهانی می‌پذیرند، مورد بررسی قرار گیرد. در ذیل بحث ساختار شروط بازبینی قیمت، به برخی از تفاوت‌های عمده این شروط در قراردادهای آسیایی و اروپایی خریدوفروش ال‌ان‌جی و نیز روند تحولات جاری این شروط در قراردادهای آسیایی، ازجمله تحول نقش داوری در فرض ناکامی مذاکرات بازبینی قیمت اشاره شده است.

۱. شرط بازبینی قیمت

«شرط بازبینی قیمت»^۱ که از آن به «شرط به جریان اندازنده قیمت»^۲ نیز یاد شده است، ابزاری است که به هریک از طرف‌های قرارداد به روشنی اجازه می‌دهد چنانچه در طول حیات قرارداد بلندمدت عرضه ال‌ان‌جی، قیمت قرارداد غیرقابل دفاع و غیرقابل پذیرش گردد، درخواست اصلاح قیمت قراردادی را مطرح سازد. درواقع، شرط بازبینی قیمت در شمار شروط مذاکره

1. Price Review Clause
2. Price Reopener Clause

مجدد تلقی می‌شود. شروط مذاکره مجدد سازوکاری برای ارزیابی دوباره روابط طرفین در پرتو تغییرات توافق اصلی شمرده می‌شوند (شیروی و شعبانی جهرمی، ۱۳۹۶: ۱۲۲). شروط بازبینی قیمت در بسیاری از قراردادهای بلندمدت گاز (البته نه در همه آنها) اعم از قراردادهای خط لوله و ال‌ان‌جی (که برای دوره ده سال یا بیشتر منعقد می‌گردند) درج می‌شود (Sullivan, 2017: 201).

۲. پیشینه شرط بازبینی قیمت در آسیا

آسیا و به طور خاص منطقه آسیا-اقیانوسیه، بزرگ‌ترین بازارهای واردات ال‌ان‌جی و نیز برخی از صادرکنندگان عمده ال‌ان‌جی جهان را در خود جای داده است؛ به گونه‌ای که طبق آخرین آمارها، ژاپن، چین و کره جنوبی به ترتیب در رأس واردکنندگان ال‌ان‌جی جهان قرار دارند.^۱ طبق گزارش اتحادیه بین‌المللی گاز (IGU)^۲ بازارهای آسیا-اقیانوسیه در سال ۲۰۱۹ مقصد بیش از ۶۵ درصد از تجارت جهانی ال‌ان‌جی بوده است. در بسیاری از کشورهای این منطقه، تقاضا به دلایل مختلف از جمله نیاز رو به رشد به انرژی و سیاست‌های زیست‌محیطی در حوزه انرژی در حال افزایش است. در عین حال، چشم‌انداز بازارهای گاز در این منطقه در حال تغییر است. اگرچه بیشتر واردات ال‌ان‌جی، همچنان توسط شرکت‌های دولتی گاز یا شرکت‌های متصدی گاز^۳ و شرکت‌های خدمات برق انجام می‌شود، اما به واسطه قدم‌هایی که در کشورهای مختلف این منطقه در جهت آزادسازی بازارهای گاز برداشته شده است، بازار ال‌ان‌جی، شاهد ظهور رقبای جدیدی در این حوزه است.

با وجود اینکه به لحاظ سنتی قراردادهای عرضه بلندمدت ال‌ان‌جی پایه صنعت ال‌ان‌جی را تشکیل داده و همچنان نقشی تعیین‌کننده در تجارت ال‌ان‌جی در این منطقه دارند، اما حجم تجارت کوتاه‌مدت و نقدی هر ساله در حال افزایش است.^۴

قراردادهای بلندمدت در این منطقه به لحاظ سنتی همچون سایر مناطق دربردارنده فرمول‌های قیمت‌گذاری شاخص‌بندی شده بر مبنای قیمت نفت بوده‌اند، اما با تحول نظام تعیین قیمت قراردادی در این منطقه، درج مؤلفه‌های اضافی دیگر در تعیین قیمت، از جمله شاخص‌های مختلف در گذر زمان رشد کرده است. به همین نحو، شروط مورد توافق طرفین در قراردادهای بلندمدت ال‌ان‌جی که با هدف بازبینی قیمت قراردادی درج می‌شوند نیز تغییر یافته‌اند (Finizio & others, 2020: 1).

1. International Gas Union (IGU) World Energy Report 2020: 10-11.

2. International Gas Union (IGU)

3. Incumbent Gas Companies

4. LNG Market Trends and Their Implications, Structures, drivers and developments of major Asian importers, 2019: 6.

از سوی دیگر، تجربه اخیر بازارهای گاز اروپا نشانه آن است که تحقق «گذار بازار»^۱ می‌تواند به جایگزینی قراردادهای بلندمدت با معاملات محموله‌ای (نقدی)^۲، همین‌طور حذف تدریجی شرط مقصد^۳، شرط دریافت یا پرداخت و تبدیل شاخص‌بندی قیمت مبتنی بر نفت به قیمت‌گذاری مبتنی بر قیمت قطب‌های گازی بینجامد (Shi, 2020: 1). اما نکته قابل توجه این است که استقرار قیمت‌گذاری مبتنی بر قیمت قطب‌های گازی در آسیا نیازمند تثبیت این قطب‌هاست که امری تدریجی و زمان‌بر است (Stern & Imsiovic, 2020: 19) و به نظر می‌رسد پیش از این مرحله، به نوعی با یک مرحله مقدماتی، یعنی تلاش برای بازبینی قیمت در قراردادهای بلندمدت مبتنی بر شاخص نفت روبه‌رو خواهیم بود. در واقع، تا زمان تثبیت قطب‌های گازی در آسیا و تا زمانی که قیمت گاز در این منطقه، همچنان به طور عمده بر مبنای قیمت‌های نفت شاخص‌گذاری می‌شوند، نیاز به شرط بازنگری قیمت وجود خواهد داشت (نوری یوشانلوئی و برخی، ۱۳۹۸: ۱۵۶). به سخن دیگر، به نظر می‌رسد در وضعیت کنونی خریداران در آسیا با توجه به کاهش چشمگیر قیمت ال‌ان‌جی که از اواخر سال ۲۰۱۸ (به دلایل مختلف از جمله افزایش عرضه، کاهش رشد اقتصادی کشورهایی مانند چین، زمستان ملایم و...) آغاز شده بود و با کاهش تقاضا به جهت همه‌گیری کووید ۱۹ تشدید شده است^۴، بیش‌ازپیش متوجه اهمیت درج شرط بازبینی قیمت در قراردادهای بلندمدت خرید ال‌ان‌جی و نحوه تنظیم آن شده‌اند.

پیشینه شروط بازبینی قیمت در آسیا نسبتاً اندک است. برخلاف اروپای قاره‌ای که در آن قراردادهای بلندمدت گاز همواره دربردارنده شروط بازبینی قیمت هستند، در آسیا اغلب قراردادهای بلندمدت ال‌ان‌جی فاقد چنین شروطی بوده‌اند (Jenaway, 2020: 215). در چنین حالتی و در نبود یک مبنای صریح قراردادی برای بازبینی قیمت، طرفی که خواهان بازبینی قیمت در قراردادی باشد که قیمت در آن به نفت شاخص‌بندی شده، ناگزیر است به ابزارهای دیگر قراردادی و غیرقراردادی متوسل گردد. توسل به شروط قراردادی دیگر، از جمله فورس‌ماژور یا

۱. Market Transition. مقصود از این عبارت، گذار از مرحله یکپارچه و انحصاری و تحقق آزادسازی (Liberalization) در بازار ال‌ان‌جی است. برای دیدن مؤلفه‌های آزادسازی بازار گاز مبتنی بر تجربه کشورهای پیشگام در این زمینه، رک:

Gas Market Liberalization Reform-Analysis-IEA, Fuel report — May 2019, Available at: <https://www.iea.org/reports/gas-market-liberalisation-reform>

2. Spot Trading

3. Destination Clause

۴. آژانس بین‌المللی انرژی (IEA) در صفحه شش از گزارش سال ۲۰۲۰ خود درباره بازار جهانی گاز تأکید کرده است: «انتظار می‌رود با همه‌گیری کووید ۱۹ و ضربه آن بر بازار ضعیف قبلی، بازار گاز طبیعی شاهد بزرگ‌ترین شوک تقاضا در سال ۲۰۲۰ باشد». متن کامل این گزارش در تارنمای رسمی آژانس در دسترس است.

شرط عسرو و حرج^۱ به عنوان مبنایی برای مذاکره مجدد نسبت به قیمت قرارداد، بر همین اساس بوده است که البته خود خاستگاه چالش‌های متعددی شده است (Christie & Ogut, 2017: 14).^۲ برخی از قراردادهای اولیه نیز در بردارنده شرط موسوم به «ملاقات و گفت‌وگو»^۳ بوده‌اند که می‌توان آن‌ها را نمونه‌های اولیه شرط بازبینی قیمت دانست (Sullivan, 2017: 204). در خارج از چارچوب قرارداد نیز طرفی که خواهان بازبینی قیمت قرارداد بوده، به ناگزیر از روش‌هایی مانند فشار تجاری برای واداشتن طرف مقابل به مذاکره درباره اصلاح قیمت، استفاده می‌کرد. در نهایت، به دلیل کم بودن درصد موفقیت (Stern, 2016 b: 1) برای بازبینی قیمت در قراردادهای اولیه الان‌جی در آسیا که در واقع، به دلیل نبود شروط صریح بازبینی قیمت بوده است، به طور طبیعی تعداد موارد بازبینی قیمت در این قراردادها نیز اندک بوده است.

۱.۲. نمونه شرط بازبینی قیمت در آسیا

اگرچه مقررات مربوط به شروط بازبینی قیمت عموماً محرمانه تلقی می‌شوند و در موارد محدودی می‌توان به متن کامل آن‌ها دسترسی یافت، اما یکی از نمونه‌های جدید در دسترس از این شروط، شرط مقرر در قرارداد اخیر بلندمدت عرضه الان‌جی میان شرکت گاز قطر و شرکت نفت دولتی پاکستان است که در بند مربوط به بازبینی قیمت به طور خلاصه دارای نکات زیر است:^۴

۲-۱۵. بازبینی قیمت قرارداد؛

۱-۲-۱۵. ضرورت صدور «ابلاغیه بازبینی قیمت»^۵ از سوی متقاضی بازبینی قیمت و ضرورت گذشت مدت‌زمان مشخصی^۶ از انعقاد قرارداد برای امکان استفاده هریک از طرفین از این اختیار؛

۲-۲-۱۵. لزوم ملاقات و مذاکره همراه با حسن‌نیت طرفین به منظور توافق نسبت به «تغییر قیمت و تطبیق آن با شرایط جدید»^۷؛

1. Hardship clause

۲. همچنین ر.ک:

LNG Contract Adjustments in Difficult Times: The Interplay between Force Majeure, Change of Circumstances, Hardship, and Price Review Clauses by K. Christie, M. Han, and L. Shmatenko, OGEL, March 2020.

3. "Meet and Discuss"

۴. متن این قرارداد که در ۸ فوریه ۲۰۱۶ منعقد شده است، در تارنمای شرکت دولتی نفت پاکستان (PSO) و نیز در این نشانی در دسترس است: <https://www.brecorder.com/pdf/lng.pdf>

5. Price Review Notice

۶. مدت مزبور در قرارداد فوق به دلیل حفظ محرمانگی حذف شده است.

7. Price Adjustment

۱۵-۲-۳. اعمال قیمت جدید مورد توافق از تاریخ بازبینی قیمت تا پایان اجرای قرارداد و تأکید بر نهایی بودن قیمت جدید تا انقضای قرارداد و عدم امکان درخواست بازبینی مجدد قیمت؛

۱۵-۲-۵. مؤثر بودن قیمت جدید نسبت به محموله‌هایی که تخلیه آنها در و یا پس از تاریخ ابلاغیه بازبینی قیمت انجام شود. همچنین تأکید بر اعمال موقت قیمت پیشین در دوره مذاکرات بازبینی قیمت و تا قبل از تحقق توافق بر قیمت جدید؛

۱۵-۲-۶. تأکید بر اعتبار قرارداد و نیز لزوم پایبندی طرفین به تعهدات خود، به‌ویژه تعهدات مبنی بر فروش و تحویل از سوی فروشنده و دریافت و/یا پرداخت از سوی خریدار، حتی در فرضی که طرفین نسبت به قیمت جدید به توافق نرسند.

۳. ساختار شرط بازبینی قیمت

به طور کلی، می‌توان ساختار شرط بازبینی قیمت را در دو مؤلفه کلی، یعنی شرایط بازبینی قیمت و فرایند بازبینی قیمت بررسی کرد. در این بخش از این نوشتار، هر یک از این دو مؤلفه با تمرکز بر ویژگی‌های آنها در قراردادهای آسیایی و تأثیرات و تحولاتی که از تغییرات در بازارهای منطقه‌ای و جهانی پذیرفته‌اند، مدنظر قرار می‌گیرند.

۳.۱. شرایط بازبینی قیمت

قابلیت شرط بازبینی قیمت در تحقق کارکردی که مورد نظر طرفین از درج آن در قرارداد بوده است تا اندازه زیادی وابسته به تعریفی است که توسط طرفین از حوادثی که ممکن است آغازکننده این فرایند باشند، ارائه می‌شود. در واقع، می‌توان گفت تعیین حوادث آغازکننده مذاکرات بازبینی قیمت، یکی از مهم‌ترین اجزای شروط بازبینی قیمت است (دانایی، ۱۳۹۶: ۲۰۱).

شروط بازبینی قیمت اصولاً باید دربردارنده سه عنصر اساسی باشند: ۱. واقعه آغازگر؛ ۲. صدور ابلاغیه بازبینی قیمت و فرایند انجام مذاکره برای بازبینی قیمت؛ ۳. راهکار اصلاح قیمت در فرض شکست مذاکرات (Baily & Lid gate, 2014: 142).

یکی از موارد تفاوت میان شروط بازبینی قیمت در قراردادهای ال‌ان‌جی در اروپا و آسیا ناظر بر این است که در قراردادهای آسیایی برخلاف قراردادهای اروپایی، در بسیاری از موارد معیارهای روشن و صریحی به عنوان وقایع آغازگر مذاکرات بازبینی قیمت در شرط بازبینی قیمت قید نشده است (Finizio & others, 2020: 35) که این امر ممکن است سبب عدم قطعیت در فرض بروز اختلاف درباره بازبینی قیمت گردد.^۲

1. Trigger Events

۲. «تغییر اساسی یا مهم در بازار خریدار» که در ادامه نوشتار به آن اشاره شده است، یکی از مصادیق مهم و جاری این تفاوت

بازبینی قیمت در قراردادهای الانجی آسیا معمولاً ممکن است با گذشت تعداد مشخصی سال از تاریخ اولین تحویل آغاز شده^۱ و در فاصله‌های منظم پس از آن تکرار گردد (Flower & Liao, 2012: 353). اغلب قراردادهای الانجی آسیا از دهه ۱۹۹۰ به بعد، شرط بازبینی قیمت را با قید فاصله‌های میان پنج تا ده سال مقرر کرده‌اند. در قراردادهای جدیدتر، دوره‌های بازبینی قیمت کوتاه‌تر شده و معمولاً بین چهار تا پنج سال قید شده‌اند. در قراردادهای الانجی اروپا متداول‌ترین دوره بازبینی قیمت نزدیک به سه سال است (Stern, 2016a: 489). همچنان که پیداست، دوره چهار تا پنج ساله در قراردادهای جدیدتر آسیا، نشانه حرکت تدریجی به سوی فاصله‌های کوتاه‌تر بازبینی قیمت است؛ آن‌گونه که در قراردادهای اروپایی رایج است. با وجود این، شروط بازبینی قیمت در قراردادهای الانجی آسیا همچنان بسیار کم به این امر تصریح کرده‌اند که درخواست بازبینی قیمت بتواند خارج از دوره‌های منظم بازبینی مقرر در قرارداد و یا «در هر زمانی»^۲ و به صرف استناد به وقوع برخی اوضاع و احوال خاص انجام گیرد (Ason, 2019a: 6). روشن است که نبود امکان بازبینی قیمت در خارج از چارچوب بازبینی دوره‌ای، امکان موفقیت طرف‌ها در تلاش برای اصلاح قیمت را تا اندازه زیادی محدود کرده و در عمل، آنان را وادار می‌سازد تا برای بازبینی قیمت در انتظار فرا رسیدن زمان بازنگری مورد توافق باقی بمانند و یا همان‌گونه که اشاره شد^۳، برای بازبینی قیمت به سایر ابزارهای قراردادی و غیرقراردادی متوسل شوند.^۴

افزون بر محدودیت زمانی در امکان درخواست بازبینی قیمت، گاهی دیده می‌شود در برخی قراردادهای الانجی آسیا، حتی تعداد دفعات بازبینی قیمت در طول حیات قرارداد نیز صراحتاً در شرط بازبینی قیمت محدود شده است؛ برای مثال، در بند ۱۵-۲-۳ از قرارداد بلندمدت الانجی میان قطرگاز و شرکت دولتی نفت پاکستان که پیش‌تر به آن اشاره شد^۵، صراحتاً مقرر می‌دارد که اگر طرفین نسبت به تغییر و تطبیق قیمت توافق کنند، «دیگر هیچ‌یک

است که می‌تواند در پرتو تحولات بازار، خاستگاه بروز اختلافات و به تبع تغییر در نحوه تنظیم شروط بازبینی قیمت در قراردادهای الانجی آسیا در آینده گردد.

۱. به این نوع از وقایع آغازکننده مذاکرات بازبینی قیمت، آغازگرهای زمانی (Temporal Triggers) نیز گفته شده است.

2. "wildcard" or "joker" request

۳. ر.ک: قسمت ۲.

۴. رای مثال، در فوریه ۲۰۲۰ و به دنبال همه‌گیری کووید-۱۹ و کاهش تقاضا، بزرگ‌ترین واردکننده چین (CNOOC) به برخی از عرضه‌کنندگان الانجی اعلام کرده که قصد دارد محموله‌های قراردادی خود برای تحویل در فوریه و مارس ۲۰۲۰ را به استناد «فورس‌ماژور» رد کند (Shi, 2020: 1). البته شایسته توجه است که دو عرضه‌کننده بزرگ الانجی (شل و توتال) ادعای «فورس‌ماژور» را رد کردند (Ibid).

۵. ر.ک: قسمت ۲-۱.

از طرفین مجاز به دادن ابلاغیه بازبینی قیمت دیگری به طرف مقابل نخواهد بود». اصولاً شرط بازبینی قیمت مستلزم این است طرفی که بازبینی قیمت را درخواست کرده است، وقوع برخی تغییرات در بازار مربوطه را به‌منظور توجیه ضرورت اصلاح قیمت اثبات کند (Levy, 2017: 187).

معمولاً این شروط به طور خاص مقرر می‌دارند طرفی که بازبینی قیمت را درخواست کرده است، تحقق امور زیر را اثبات کند:

- تحقق تغییر «مهم» یا «اساسی» در بازار «خریدار»؛
- تحقق تغییر مزبور پیش از «تاریخ بازبینی قیمت»؛
- تغییر مزبور خارج از کنترل درخواست‌کننده بازبینی قیمت بوده؛
- و تغییر مربوطه ضرورتاً و یا بنا بر احتمال معقول حاوی اثر بر ارزش معاملاتی گاز در

بازار خریدار بوده است (Levy, 2017: 187).

همچنان که پیداست، اصولاً یکی از مهم‌ترین وقایع آغازگر مذاکرات بازبینی قیمت، وقوع «تغییر اساسی یا مهم در بازار خریدار»^۱ است. این قید در قراردادهای ال‌ان‌جی اروپا قیدی پذیرفته‌شده و متداول است؛ برای مثال، در شرط بازبینی قیمت در قرارداد خریدوفروش ال‌ان‌جی میان شرکت آتلانتیک ال‌ان‌جی و گزرنچرال چنین بیان شده است:

الف) «در صورتی که هریک از طرفین در هر زمانی ملاحظه نماید اوضاع و احوال اقتصادی در اسپانیا با وجود تلاش معقول وی در کنترل اوضاع و احوال مزبور در مقایسه با آنچه به نحو معقولی در هنگام وقوع قرارداد و یا در هنگام آخرین اصلاح قیمت طبق ماده ۸۰۵ انتظار می‌رفته است، به نحو اساسی تغییر نموده و قیمت قراردادی منتج از اعمال فرمول تعیین قیمت مقرر در ماده ۸۰۱ منعکس‌کننده ارزش گاز طبیعی در بازار مصرف‌کننده نهایی خریدار^۲ نیست؛ در این صورت وی می‌تواند با ابلاغ کتبی این موضوع به طرف مقابل همراه با ادله مربوط به آن، درخواست مذاکره به‌منظور مشخص شدن موضوع و توجیه ضرورت اصلاح قیمت نماید و در پی آن، خواستار اصلاح منصفانه و عادلانه مقررات تعیین قیمت در این قرارداد منطبق با باقی مقررات ماده ۸۰۵ گردد»^۳.

1. A “Significant” or “Substantial” Change in the “Buyer’s Market”

2. In the buyer’s end user market

۳. مقررات قرارداد مزبور هنگامی که رأی داوری نهایی در دعوی Atlantic LNG Company of Trinidad & Tobago V Gas Natural Aproveisionamientos SDG SA, UNCITRAL Final Award dated 17 January 2008 در دادگاه‌های ایالات متحده مورد اعتراض واقع شد، در اختیار عموم قرار گرفت. رأی دادگاه منطقه‌ای نیویورک در رسیدگی به این اعتراض در نشانی: Casetext.com/gna-v-atlantic-lng-co-of-trinidad-tobago دسترس است.

همچنان‌که اشاره شد، یکی از تفاوت‌های شروط بازبینی قیمت در قراردادهای خریدوفروش ال‌ان‌جی اروپا و قراردادهای ال‌ان‌جی آسیا در این است که شروط بازبینی قیمت در قراردادهای آسیایی عموماً کلی بوده و از جمله نسبت به این موضوع که تحقق چه عناصری موجب ایجاد حق درخواست بازبینی قیمت از سوی طرفین می‌گردد، ساکت هستند؛ به‌ویژه درج قید «تغییر اساسی و مهم در اوضاع و احوال اقتصادی بازار خریدار» در قراردادهای آسیایی نامحتمل است (Jenaway, 2020: 217). علت این موضوع ریشه در پیشینه بازار ال‌ان‌جی در آسیا دارد که در آن خریداران (که بیشتر شرکت‌های دولتی دارای انحصار بوده‌اند) به جهت داشتن انحصار در بازار، به راحتی قادر به انتقال افزایش قیمت به مشتریان خود، یعنی مصرف‌کنندگان نهایی بوده‌اند و از این‌رو انگیزه چندانی در درج این قید نداشته‌اند. اما با تغییر بازارهای ال‌ان‌جی آسیا به سمت ایجاد «بازار روان»^۱ و همچنین سیاست آزادسازی بازارهای انرژی و از جمله ال‌ان‌جی در بیشتر کشورهای واردکننده آسیا مانند ژاپن، چین و کره جنوبی و افزایش رقابت میان فعالان بازار ال‌ان‌جی و ورود رقبای جدید، خریداران در انتقال افزایش قیمت به مصرف‌کنندگان نهایی با محدودیت روبه‌رو شده و ناگزیر خواهند شد ال‌ان‌جی را با قیمت رقابتی با قیمت پیشنهادی رقبا عرضه کنند (Finizio & others, 2020: 38). در چنین شرایطی در مقایسه با زمانی که شرکت‌های تولید برق و شرکت‌های توزیع گاز (به عنوان خریداران عمده) انحصار را در دست داشته و امکان انتقال افزایش قیمت به مشتریان خود را داشتند، بازبینی قیمت برای خریداران (خریداران متکثر در بازار رقابتی) بسیار جذاب‌تر می‌شود (Finizio & others, 2020: 38). از این‌رو، پیش‌بینی می‌شود تغییرات مهم و اساسی در اوضاع و احوال اقتصادی بازار خریدار یا به سخن دیگر، شرایط بازار پایین‌دستی در آینده، بتواند (همچون قراردادهای ال‌ان‌جی اروپا) در آسیا نیز به عنوان یکی از وقایع آغازگر مذاکرات بازبینی قیمت در شروط بازبینی قیمت قراردادهای ال‌ان‌جی مورد تصریح قرار گیرد (Ason, 2019a: 7).

۲.۳. فرایند بازبینی قیمت

در صورت شکست مذاکرات بازبینی قیمت که در بیشتر مواقع نخستین گام برای بازبینی قیمت قراردادهای ال‌ان‌جی است، شروط بازبینی قیمت معمولاً یکی از گزینه‌های زیر را مقرر می‌کنند:

۱. ک بازار زمانی بازار روان (Liquid Market) تلقی می‌شود که شرکت‌کنندگان در بازار بتوانند به راحتی حجم‌های بالای دارایی مربوطه را مورد معامله قرار دهند؛ درحالی‌که این معاملات اثر محدودی بر قیمت‌های آن دارایی داشته و هزینه‌های معامله نیز پایین باشد. یک بازار روان موجب فراهم شدن امکان کشف قیمت و شفافیت شده و اجازه انتقال مؤثر ریسک میان مشارکت‌کنندگان در بازار را فراهم می‌سازد (Benette, 2019: 29).

۱. قرارداد بدون تغییر به اعتبار خود باقی خواهد بود؛
 ۲. هریک از طرفین می‌تواند به قرارداد خاتمه دهد؛
 ۳. اختلاف راجع به بازبینی قیمت برای حل‌وفصل به یک مرجع خارج از قرارداد ارجاع خواهد شد (Griffin & Van Eupen, 2014: 148).

برای مثال، در بند ۱۵-۲-۵ از قرارداد بلندمدت خریدوفروش گاز میان شرکت نفت دولتی پاکستان و قطرگاز در این باره آمده است:
 «... تا زمانی که چنین توافقی [توافق درباره تغییر و تطبیق قیمت] حاصل گردد، قیمت قرارداد به صورت موقت طبق فرمولی که پیش از تغییر و تطبیق قیمت جاری و حاکم بوده، تعیین خواهد شد...»
 و در بند ۱۵-۲-۶ آمده است:

«حتی در صورتی که طرفین در خصوص اصلاح قیمت به توافق نرسیده باشند، این قرارداد و حقوق و تعهدات طرفین از جمله ... به قوت خود باقی خواهد بود؛ مگر اینکه مطابق با بند ۱۵-۲-۴ و یا بند ۲۴ به آن خاتمه داده شود»^۱.
 همچنانکه پیش‌تر اشاره شد، یکی از تفاوت‌های شروط بازبینی قیمت در قراردادهای ال‌ان‌جی آسیا در مقایسه با قراردادهای ال‌ان‌جی اروپایی، آن است که قراردادهای آسیایی (برخلاف همتایان اروپایی) در بسیاری از موارد درباره فرایند بازبینی قیمت ساکت‌اند و یا به بیان عبارتهای کلی مانند اینکه طرفین برای بحث در زمینه بازبینی قیمت با یکدیگر به گفت‌وگو خواهند پرداخت^۲، بسنده کرده‌اند (Finizio & others, 2020: 34). در واقع، در بسیاری از موارد، این شروط نسبت به تفصیل موضوع و بیان برخی نکات و جزئیات مانند تأثیر یا عدم تأثیر تغییر مهم و اساسی در اوضاع و احوال اقتصادی بازار خریدار، چگونگی فرایند مذاکرات و نتیجه شکست مذاکرات و همچنین راهکار اصلاح قیمت در فرض عدم توافق و حتی برقراری محدودیت زمانی برای مذاکرات، ساکت هستند (Finizio & others, 2020: 34). سکوت درباره هریک از جزئیات مذکور می‌تواند در فرض عدم توافق نسبت به اصلاح قیمت سبب ابهامات و عدم قطعیت نسبت به جریان بازبینی قیمت گردد. تأکید کامل بر «مذاکره» به عنوان روش حل اختلافات مربوط به قیمت در قراردادهای ال‌ان‌جی آسیا (که گاهی از آن به «توافق برای توافق»^۳ تعبیر شده است) و تلاش برای پرهیز از تشدید اختلاف و نیز عدم پیش‌بینی ارجاع اختلاف به مرجع ثالث، به‌ویژه داوری در فرض عدم توافق را می‌توان از ویژگی‌های سنتی

۱. ر.ک: قسمت ۲-۱.

2. Meet and Discuss
 3. Agreement to Agree

شروط بازبینی قیمت ال‌ان‌جی در آسیا دانست (Jenaway, 2020: 218). اقبال اندک به داوری در اختلافات بازبینی قیمت ال‌ان‌جی در آسیا ناشی از دلایلی است که با تحولات اخیر در بازار و تجارت ال‌ان‌جی در آسیا در حال تضعیف شدن هستند.

۳.۲.۱. نقش داوری در بازبینی قیمت ال‌ان‌جی در آسیا

برخلاف اروپا که در آن داوری در اختلافات مربوط به قیمت‌گذاری گاز (اعم از قراردادهای خط لوله و ال‌ان‌جی) توسعه یافته و در دهه‌های اخیر به امری متداول در این اختلافات تبدیل شده است (Stern, 2016a: 489)، در آسیا داوری در حل و فصل اختلافات مربوط به بازبینی قیمت ال‌ان‌جی، نقش اندکی دارد (Jenaway, 2020: 213). در واقع، تا میانه سال ۲۰۱۹ درباره اختلافات مربوط به قیمت در قراردادهای فروش ال‌ان‌جی به خریداران آسیایی، تنها یک مورد داوری بین‌المللی^۱ به طور عمومی گزارش شده است (Jenaway, 2020: 213). چنانکه گذشت، اقبال اندک به داوری در اختلافات بازبینی قیمت ال‌ان‌جی در آسیا ناشی از دلایلی است که به اختصار به پاره‌ای از مهم‌ترین آن‌ها همراه با چشم‌انداز آتی موضوع در پرتو تحولات جاری بازار و تجارت ال‌ان‌جی در آسیا اشاره می‌کنیم.

یکی از مهم‌ترین موانع نسبت به درج داوری در شرط بازبینی قیمت (به طور کلی و از جمله به طور خاص در آسیا به عنوان قطب واردات ال‌ان‌جی جهان) از این پیش‌فرض برمی‌خیزد که داوران در نحوه بازنویسی فرمول قیمت قراردادی آزاد هستند و کنترل خاصی از این حیث بر تصمیمات آنان وجود ندارد (Griffin, 2017: 115). به‌ویژه این دغدغه اساسی وجود دارد که داوران بدون اینکه طرفین اختلاف چنین درخواستی از آنان داشته و یا چنین مجوزی به آنان داده باشند، اقدام به طراحی و ارائه ساختاری جدید برای تعیین قیمت نموده و یا نظام «قیمت‌گذاری وابسته به قیمت نفت»^۲ را به طور کامل با شاخص‌های دیگر جایگزین کنند (Ason, 2019a: 12). علت این نگرانی تا اندازه زیادی ریشه در دعوای گزینچرال علیه آتلانتیک ال‌ان‌جی دارد که در آن دیوان داوری با نادیده گرفتن دلایل و استدلال‌های طرفین، ساختار و نظام قیمت‌گذاری مقرر در قرارداد را به طور کلی تغییر داد (Jenaway, 2020: 220).

از دیگر دلایل اقبال اندک به داوری در اختلافات مربوط به اصلاح قیمت ال‌ان‌جی، گرایش سنتی به روش‌های غیرترافیعی حل اختلاف در آسیا و نیز «ماهیت یکپارچه»^۳ صنعت ال‌ان‌جی و نگرانی از سرایت اختلاف به سایر بخش‌ها (مایع‌سازی، حمل‌ونقل، تأمین مالی، تبدیل مجدد به گاز و...)، پرهیز از ایجاد تنش در روابط تجاری و حفظ امنیت عرضه بیان شده‌اند (Jenaway,

1. Gas natural Aprovisionamientos V Atlantic LNG co. of Trinidad Tobago (2008).

2. Oil Linked Indexation

3. Integrated or Close-knit

(2020: 220).

اما با تحولاتی که در بازار ال‌ان‌جی در جریان است، گرایش به سمت داوری در اختلافات مربوطه نیز در حال تغییر است (Ason, 2019b: 38). ظهور بازیگران جدید^۱ در نتیجه توسعه تجارت جهانی ال‌ان‌جی و آزادسازی تدریجی بازار در کشورهای آسیایی (که ممکن است سبب سست شدن روابط نزدیک و متقابل خریداران و فروشندگان سنتی گردد) (Finizio & others, 2020: 38)، در کنار توسعه پروژه‌های عظیم ال‌ان‌جی با مشارکت شرکت‌های متعدد و نقش رو به رشد وام‌دهندگان بین‌المللی و اتاق‌های تجاری^۲، می‌تواند احتمال بروز اختلاف در قراردادهای آتی و به دنبال آن، انگیزه برای درج داوری در شروط بازیابی قیمت را در فرض شکست مذاکرات اصلاح قیمت افزایش دهند؛ برای مثال، در الگوهای جدید پروژه‌های ال‌ان‌جی، خریداران در پی انعطاف‌پذیری بیشتر قراردادی (از جمله انعطاف‌پذیری نظام قیمت‌گذاری) هستند تا به این وسیله بتوانند عدم قطعیت درباره میزان تقاضای داخلی گاز را مدیریت کنند و در نقطه مقابل فروشندگان نیز ممکن است با افزایش احتمال درخواست‌ها و اعتراضات آتی از سوی خریداران موقعیت خود را در خطر ببینند و در نتیجه، به دنبال ابزارهای حمایتی و مؤثر، به‌ویژه داوری باشند (Ledesma & Fulwood, 2019: 22).

افزون بر موارد پیش‌گفته، همچنان‌که اشاره شد، با افزایش عرضه ال‌ان‌جی و کاهش تقاضا از اواخر ۲۰۱۸ و نیز شوک تقاضا ناشی از همه‌گیری کووید-۱۹ و در نتیجه، کاهش چشمگیر قیمت ال‌ان‌جی در معاملات نقدی نسبت به معاملات بلندمدت ال‌ان‌جی (که به طور سنتی بخش عمده معاملات ال‌ان‌جی آسیا را به خود اختصاص می‌دهند) عملی بودن قیمت‌ها در معاملات بلندمدت جاری را (به‌ویژه از دیدگاه خریداران) تحت تأثیر قرار داده و احتمال بروز اختلاف و توسل به داوری را به میزان چشمگیری افزایش می‌دهد (Jenaway, 2020: 221). بنابراین، طرف‌های قراردادهای ال‌ان‌جی در آسیا به طور روزافزونی در حال تصدیق و شناسایی

۱. بازیگران جدید، از جمله به طور خاص Portfolio Playerها (مانند Shell و Total, Petronas, BP) در سال‌های اخیر به یکی از مهم‌ترین بازیگران این حوزه تبدیل شده‌اند. این شرکت‌ها با در اختیار داشتن مجموعه‌ای از منابع مختلف عرضه که مبتنی بر قراردادهای متضمن شروط قیمت‌گذاری متفاوت و دوره‌های قراردادی متفاوت هستند، به صورت فزاینده نقشی فعال در تجارت جهانی ال‌ان‌جی بازی می‌کنند (Hashimoto, 2018: 1).

2. Trading Houses

برای مثال، چهار اتاق تجاری بزرگ (Glencore و Trafigura, Vitol, Gunvor) در سال ۲۰۱۷ نزدیک به ۱۰ درصد از کل معاملات ال‌ان‌جی جهان را به خود اختصاص داده‌اند. از این شرکت‌ها به Mini-portfolio players نیز تعبیر شده است (Wood Mackenzie: The advancing role of four trading houses in the LNG industry) Available at: <http://www.conferenzagnl.com/2018/02/wood-mackenzie-the-advancing-role-of-four-trading-houses-the-lng-industry/?lang=en>

داوری به عنوان ابزار مطلوب حل و فصل اختلافات مربوط به قیمت (که بیشتر اختلافات در حوزه پروژه‌های الان‌جی را به خود اختصاص می‌دهند) هستند (Jenaway, 2020: 224). از آنجاکه داورهای بازمینی قیمت مستلزم آنند که داوران دارای درک تجاری قابل قبول از شرایط بازار باشند و این انتظار فراتر از تجربه بسیاری از دیوان‌های داور است؛ این‌گونه داورها ممکن است به نتایج ویرانگر و دور از انتظاری بینجامند (Levy, 2020: 17). اگرچه این نتیجه تا اندازه‌ای گریزناپذیر است، می‌توان میزان این خطر را از طریق تنظیم شفاف و دقیق شرط بازمینی قیمت و راهنمایی دقیق داوران (از طریق چارچوب‌بندی مشخص)^۱ کاهش داد (Levy, 2020: 17). به سخن دیگر، دغدغه مربوط به غیرقابل پیش‌بینی بودن نتایج داورهای بازمینی قیمت (که از علل عمده عدم تمایل به داور است) در این حوزه قلمداد شده است) می‌تواند از طریق محدود کردن اختیارات داوران در تغییر فرمول قیمت‌گذاری و اصلاح قیمت برطرف شود (Jenaway, 2020: 224).

با پذیرش این امر که طرفین مراجعه به مرجع ثالث (و به طور خاص داور) را در فرض شکست مذاکرات مدنظر قرار داده باشند، طبیعی است آنان تمایل نخواهند داشت تصمیم‌گیری درباره چنین مسئله مهمی را در اختیار شخص یا اشخاص ثالثی قرار دهند که حدود اختیارات آنان در قرارداد به طور ملموس و مشخصی محدود نشده است (Ason, 2019b: 35). به طور کلی، می‌توان گفت به هر میزان که محدودیت‌ها بیشتر و شرط مربوط مضیق‌تر^۲ باشد، نتیجه (قیمت) به همان اندازه قابل پیش‌بینی‌تر خواهد بود (Levy, 2020: 14). اما نکته‌ای که باید در اینجا مدنظر قرار گیرد، خطر قیود و شروطی است که اختیارات داوران را بیش از اندازه محدود می‌سازد. چنین قیودی ممکن است سبب شوند تصمیم نهایی داوران درباره نظام جدید قیمت به لحاظ واقعیت‌های تجاری صحیح تلقی نشود. بنابراین، ضروری است که این حدود به اندازه کافی انعطاف‌پذیر باشند تا خود موجب لطمه به فرایند بازمینی قیمت نگردند (Ason, 2019b: 35). محدود کردن حدود اختیارات مرجع ثالث (و به طور خاص داور) در شروط بازمینی قیمت الان‌جی می‌تواند در دو قالب کلی انجام شود: روش اول که معمولاً در قراردادهای الان‌جی آسیا استفاده می‌شود، مدنظر قرار دادن قیمت در قراردادهای مشابه و یا به بیان

۱. نبود چارچوب‌بندی و راهنمایی‌های مشخص از سوی طرفین، مانند آنچه در دعوی آتلانتیک الان‌جی روی داد، ممکن است دیوان را به نتیجه‌ای برساند که مقصود و خواسته هیچ‌یک از طرفین نبوده است (Levy, 2020: 13)؛ حتی برخی بر آنند که به دلیل محرمانه بودن فرایند بازمینی قیمت، محتمل است افزون بر دعوی آتلانتیک الان‌جی، داورهای دیگری در حوزه بازمینی قیمت الان‌جی وجود داشته باشند که در دسترس عموم قرار نگرفته، اما نتیجه آن‌ها به دلیل نبود همین چارچوب‌ها غیرمنتظره و شگفت‌آور است (Freeman, 2020: 234).

2. More Prescriptive

دقیق‌تر، مبنای قرار دادن قیمت ال‌ان‌جی در «قراردادهای قابل مقایسه»^۱ به منظور محاسبه قیمت در قراردادی است که تعدیل قیمت آن در دست بررسی است. به سخن دیگر، روش معمول در شروط بازبینی قیمت در قراردادهای بلندمدت ال‌ان‌جی آسیا، هم‌تراز کردن قیمت قرارداد با قیمت‌هایی است که سایر خریداران در قراردادهای دیگر پرداخت می‌کنند. اما آنچه در شروط بازبینی قیمت در موارد اخیر اختلاف در قیمت قراردادهای بلندمدت ال‌ان‌جی در آسیا قابل توجه است، نبود دقت و صراحت نسبت به این موضوع است که اساساً چه قراردادهایی باید به عنوان «مبنای مقایسه»^۲ مورد استفاده قرار گیرند و یا اگر در قرارداد مقرر شده که تغییر و تعدیل قیمت بر مبنای «قیمت بازار»^۳ انجام شود، منظور کدام بازار و با کدام ویژگی‌هاست (Palmer & others, 2020: 2). چنین روشی در تنظیم شرط بازبینی قیمت غالباً از همان آغاز، امید برای رسیدن به توافق دوستانه نسبت به قیمت جدید را از بین برده، موارد اختلاف و مراجعه به داوری را افزایش داده و تصمیم مرجع ثالث (به طور خاص داوری) را غیرقابل پیش‌بینی خواهد کرد. با توجه به این مطلب و نیز رشد فزاینده درخواست بازبینی قیمت در قراردادهای ال‌ان‌جی آسیا، توصیه شده است طرفین در تنظیم شرط بازبینی قیمت به عبارتهای کلی مانند «قراردادهای قابل مقایسه» و یا «قیمت بازار» بسنده نکنند و با بیان صریح شرایطی مانند لزوم داشتن دوره قراردادی مشابه، حجم قراردادی مشابه، ساختار قیمت‌گذاری مشابه، مبنای تحویل مشابه و زمان انعقاد قرارداد و نیز تعیین دقیق بازار^۴ یا مجموعه بازارهای مشخص، مبنای تعیین قیمت را محدود سازند (Palmer & others, 2020: 3).

روش پیشنهادی دیگر برای محدود ساختن حدود اختیارات مرجع ثالث (به طور خاص داوری) در تغییر و تعدیل قیمت قرارداد، بیان صریح برخی محدودیت‌ها به هنگام تنظیم شروط بازبینی قیمت است (Ason, 2019b: 35)؛ برای مثال، طرفین می‌توانند عناصر یا ادله‌ای را که باید توسط داوران یا کارشناسان به هنگام بازبینی قیمت مورد توجه قرار گیرند، بیان کنند. همچنین طرفین می‌توانند تغییرات ساختاری نسبت به فرمول تعیین قیمت را محدود به وقوع برخی اوضاع و احوال خاص نمایند؛ برای مثال، آنان می‌توانند مقرر کنند تغییر نظام قیمت‌گذاری مبتنی بر قیمت نفت (که همچنان اکثریت موارد را در قراردادهای بلندمدت ال‌ان‌جی آسیا به خود اختصاص می‌دهد) به نظام قیمت‌گذاری وابسته به قیمت قطب‌های گازی، تنها در صورتی مجاز است که «قطب گازی روان»^۵ در بازار خریدار ایجاد شده باشد. افزون بر این،

1. Comparable Contracts
2. Comparator
3. Market Price

۴. از این قید با عنوان "Market Parity" Clause یاد شده است (Ason, 2019a: 8).

5. Liquid Gas Hub

طرفین می‌توانند به طور مشخص اقدام به تعیین محدوده‌ای کنند که قیمت قرارداد تنها در آن حدود کاهش یا افزایش یابد (Ason, 2019b: 35).

اگرچه تعیین این مسئله که آیا تنظیم شرط بازبینی قیمت با استفاده از عبارات کلی و غیردقیق در قراردادهای ال‌ان‌جی آسیا، عملی آگاهانه یا ناآگاهانه است، مشخص نیست؛ اما روشن است که این رویکرد، احتمال رویارویی طرفین با عدم قطعیت جدی نسبت به نتیجه بازبینی قیمت را بسیار افزایش می‌دهد (Palmer & others, 2020: 2). از این رو، پیش‌بینی شده است که احتمال اختلافات مربوط به بازبینی قیمت ال‌ان‌جی در آسیا در آینده نزدیک افزایش خواهد یافت (Ason, 2019b: 36).

با توجه به آنچه گذشت، به نظر می‌رسد مقررات بازبینی قیمت در قراردادهای جدید بلندمدت گاز در آسیا، به‌ویژه در قراردادهای جدید بلندمدت ال‌ان‌جی، مفصل‌تر و حاوی بیان جزئیات بیشتری باشند (Freeman, 2020, 234). دلیل این امر، تلاش برای کاهش خطراتی است که در عدم قطعیت ناشی از تفسیرها و برداشت‌های متفاوت داوران و طرفین از شرط بازبینی قیمت نهفته است. همچنین انتظار می‌رود این شروط به نحو اختصاصی‌تری تنظیم شوند؛ زیرا طبیعی است که طرفین هر قرارداد نسبت به چگونگی کاهش این ابهامات و عدم قطعیت‌ها نگاه متفاوتی داشته باشند (Freeman, 2020, 234).

نتیجه

پیشینه درج شرط بازبینی قیمت در قراردادهای بلندمدت خرید و فروش ال‌ان‌جی در آسیا برخلاف قراردادهای ال‌ان‌جی اروپا اندک است. موارد در دسترس نیز که عموماً دربردارنده شرط بازنگری دوره‌ای در قیمت هستند، معمولاً به امکان بازبینی قیمت در خارج از دوره‌های مزبور اشاره‌ای نکرده است. افزون بر این، اصولاً فاقد امکان درخواست بازنگری در قیمت به دلیل تغییرات مهم و اساسی در بازار خریدار هستند. همچنین این شروط عمدتاً (بنا به دلایلی که غالباً ریشه در بازار سنتی ال‌ان‌جی در آسیا دارد) بر حل اختلاف از طریق مسالمت‌آمیز تأکید داشته و عموماً نسبت به نتیجه شکست مذاکرات و راهکار برون‌رفت از بن‌بست سکوت کرده‌اند. در فرض مقرر داشتن ارجاع اختلاف به مرجع ثالث (داوری یا کارشناسی) نیز غالباً

درباره مفهوم بازار روان (Liquid Market)، رک: زیرنویس شماره ۱، صفحه ۱۱. در زمینه Liquid Hub به اختصار می‌توان اشاره کرد که یک قطب گازی، زمانی روان تلقی می‌شود که افزون بر انجام معاملات مشتقه (Future, Forward, ...) به لحاظ میزان و حجم معاملات و نیز شفافیت و در دسترس بودن، به حدی رسیده باشد که بتواند برای دیگر قطب‌ها یک قطب شاخص (Benchmark Hub) و یا به سخن دیگر، یک قطب سازنده قیمت (A Price Marker Hub) تلقی گردد (Shi & Hari, 2018: 169). بنابراین، می‌توان NBP و TTF در اروپا و هنری‌هاب در آمریکا را از این دسته به‌شمار آورد (Ibid).

به درج عبارت‌های کلی بسنده شده است. اما این رویکرد که می‌تواند نتیجه درخواست بازبینی قیمت را با ابهامات و عدم قطعیت روبه‌رو سازد، در حال تغییر است.

ظهور بازیگران جدید در نتیجه توسعه تجارت جهانی ال‌ان‌جی و آزادسازی تدریجی بازار در کشورهای آسیایی (که ممکن است سبب سست شدن روابط نزدیک و متقابل خریداران و فروشندگان سنتی گردد) در کنار توسعه پروژه‌های عظیم ال‌ان‌جی با مشارکت شرکت‌های متعدد و نقش رو به رشد وام‌دهندگان بین‌المللی و اتاق‌های تجاری، می‌تواند با افزایش احتمال بروز اختلاف در قراردادهای آتی، نقش شرط بازبینی قیمت را برجسته‌تر سازد و از جمله انگیزه برای درج داوری در این شروط را به‌منظور تعیین قیمت در فرض شکست مذاکرات اصلاح قیمت، افزایش دهند.

افزون بر تحولات مذکور، افزایش عرضه ال‌ان‌جی از اواخر ۲۰۱۸ و کاهش تقاضا به دلیل کاهش رشد اقتصادی در کشورهای آسیایی (که قطب واردات ال‌ان‌جی جهان تلقی می‌شوند) در کنار شوک تقاضا ناشی از آثار گسترده اقتصادی همه‌گیری کووید ۱۹ و در نتیجه، کاهش چشمگیر قیمت ال‌ان‌جی در معاملات نقدی نسبت به معاملات بلندمدت خرید ال‌ان‌جی (که به طور سنتی بیشتر معاملات ال‌ان‌جی آسیا را به خود اختصاص می‌دهند) عملی بودن قیمت‌ها در معاملات بلندمدت جاری را (به‌ویژه از دیدگاه خریداران) تحت تأثیر قرار داده و احتمال درخواست بازبینی قیمت و اختلافات آتی را افزایش داده است.

به نظر می‌رسد، مجموع عوامل پیش‌گفته و نگرانی از ابهامات و عدم قطعیت نسبت به نتیجه بازنگری قیمت که خود ریشه در نبود چارچوب‌های قراردادی روشن دارد، می‌تواند سبب گردد مقررات بازبینی قیمت در قراردادهای جدید بلندمدت گاز در حوزه آسیا و به‌ویژه در قراردادهای بلندمدت ال‌ان‌جی، مفصل‌تر، دقیق‌تر و اختصاصی‌تر گردند.

منابع

الف) فارسی

۱. دانایی، کیمیا (۱۳۹۶). «نظام حقوقی حاکم بر قرارداد فروش ال‌ان‌جی با تأکید بر جایگاه آن در زنجیره قراردادی ال‌ان‌جی». رساله دکتری، دانشکده حقوق دانشگاه تهران.
۲. شیروی، عبدالحسین؛ شعبانی جهرمی، فریده (۱۳۹۶). «فرایند مذاکره مجدد قراردادهای سرمایه‌گذاری». پژوهش‌های حقوق تطبیقی، سال ۲۱، شماره ۳، ص ۱۲۴-۱۰۹.
۳. نوری یوشانلویی، جعفر؛ برخی، نسیم (۱۳۹۸). «شرط بازنگری قیمت در قراردادهای گازی "دریافت یا پرداخت" و حل‌وفصل اختلافات ناشی از آن». فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی (دانشگاه تهران)، دوره ۴۹، شماره ۱، ص ۱۵۷-۱۴۱.

ب) خارجی

4. Ason, A (2019a). *Price reviews and arbitration in Asian LNG markets*. Oxford Institute for Energy Studies. OIES Paper: NG 144, pp. 1-26.
5. Ason, A (2019b). "Price reviews: Are Asian LNG contract terms finally changing?". in

- LNG in Transition: From Uncertainty to Uncertainty*, Oxford Institute for Energy Studies, pp. 33-36.
6. Baily, J; Lidgate, R (2014). "LNG Price Reviews: A Sign of the Times". *Journal of World Energy Law and Business*, Vol.7. No.2, pp. 140-152.
  7. Benette, G (2019). "LNG trading, liquidity, and hedging: a new landscape for natural gas benchmarks". in *LNG in Transition: From Uncertainty to Uncertainty*, Oxford Institute for Energy Studies, pp. 29-33.
  8. Christie, k; Ogut, E (2017). "The interplay of Force Majeure and Change of Circumstances with Dispute Resolution Clauses in Modern Long-term LNG Contracts-What Role for A Price Review Clause?". *Oil, Gas & Energy Law (OGEL)*, (15), 4, pp. 1-17.
  9. Finizio, S; Trenor, J.A; Tan, J (2020). "Trends in LNG supply contracts and pricing disputes in the Asia Pacific region". *Oil, Gas & Energy Law (OGEL)*, (18), 3, pp. 2-42.
  10. Flower, A; Liao, J (2012). "LNG pricing in Asia". in *The Pricing of Internationally Traded Gas*, Oxford University Press, pp.1-77.
  11. Freeman, J (2020). "Current and future trends for price reviews". in *Gas and LNG price arbitrations, A practical handbook, second ed*, Globe Law and Business Ltd, pp. 225-239.
  12. Griffin, P (2017). "Principles of price reviews and hardship clauses in long-term gas contracts". in *Liquefied natural gas, the law and business of LNG third ed*, Globe Law and Business Ltd, pp. 98-132.
  13. Griffin, P; van Eupen, F (2014). "The Future for Price Reviews". in *Gas price arbitrations, a practical handbook*, first ed by Levy, M. Globe Law and Business.
  14. Ledesma, D; Fulwood, M (2019). *New players, New models*. Oxford Institute for Energy Studies, pp. 1-34.
  15. Levy, M (2017). "Gas Price Review Arbitrations: Certain Distinctive Characteristics". in *The guide to energy arbitrations*, Law Business Research Ltd, London, pp. 209-218.
  16. Levy, M (2020). "Drafting an effective price review clause". in *Gas and LNG price arbitrations, A practical handbook*, second ed, Globe Law and Business Ltd, pp. 5-18.
  17. Jenaway, D (2020). "Gas price reviews in Asia-Pacific". in *Gas and LNG price arbitrations, A practical handbook*, second ed, Globe Law and Business Ltd, pp. 213-224.
  18. Palmer, R; Reinbott, D; Weatherley, M; HAM, J (2020). "LNG price reviews in Asia: key insights from recent experience". Available at: <https://www.ashurst.com/en/news-and-insights/legal-updates/lng-price-reviews-in-asia-key-insights-from-recent-experience/>
  19. Roberts, R (2017). *Gas and LNG sales and transportation agreements-principles and practice*. Thomson Reuters, fifth edition.
  20. Shi, X (2020). "Coronavirus may accelerate gas market transition in East Asia". Available at: <https://www.eastasiaforum.org/2020/03/03/coronavirus-may-accelerate-gas-market-transition-in-east-asia/>
  21. Shi, X; Hari, M.P (2018). "Key elements for functioning gas hubs: A case study of East Asia". Available online at: www.sciencedirect.com
  22. Stern, J; Imsirovic, A (2020). "A Comparative History of Oil and Gas Markets and Prices: is 2020 just an extreme cyclical event or an acceleration of the energy transition?". Oxford Institute for Energy Studies, pp. 1-22.
  23. Stern, J (2016a). "LNG Pricing: challenges in the late 2010s". in *LNG Markets in Transition – The great reconfiguration*, Oxford Institute for Energy Studies, pp. 440-500.
  24. Stern, J (2016b). "The new Japanese LNG strategy: a major step towards hub-based gas pricing in Asia". Oxford Institute for Energy Studies, pp. 1-4.

گزارشات و اسناد

25. BP Statistical Review of World Energy 2020 | 69th edition.
26. Gas Market Liberalization Reform-Analysis-IEA, Fuel report - May 2019.
27. Global LNG Fundamentals, Developed by U.S. Department of Energy, March 2018.
28. IEA Gas Analysis 2020.
29. International Gas Union (IGU) World Energy Report 2020.
30. LNG Market Trends and Their Implications, Structures, drivers and developments of major Asian importers, A joint study of the International Energy Agency and Korea Energy Economics Institute, 2019.
31. LNG Review- Recent issues and events -Hiroshi Hashimoto, 2018/2020.
32. Quarterly Gas Review: The impact of COVID-19 on global gas markets, Oxford Institute for Energy Studies (OIES), May 2020.